

Den moderna lärarens roll på fritidshemmet

En kvalitativ intervjustudie om hur olika yrkeskategorier ser på fritidshemslärares roll

Av: Björn Iggström och Linda Moström

Handledare: Liza Haglund

Södertörns högskola | Institutionen för kultur och lärande

Kandidat 15 hp

Fritidspedagogik | Höstterminen 2023

Grundlärarutbildning med interkulturell profil, inriktning fritidshem

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Abstract

The modern teacher's role in leisure-time centres – A quality study about how different work category's view leisure-time teachers role

The role as a pedagogue in leisure-time centres has over time changed from pedagogue in leisure-time centre and social pedagogy to teachers and teaching. Today leisure-time centres is seen as an arena for teaching for students and an important part of the prolonged school day. Despite this, they move between older and newer norms, values, and knowledge, both between pedagogues in leisure centres, regular teachers, and school leaders. The purpose is to find out how different roles in school environment view the leisure centre teacher and pedagogues' assignment in regards of the older social pedagogy discourse, and the modern discourse with teaching in focus. Data collection has been done through quality interviews with six individuals and roles in an elementary school with principal, vice principal, teacher towards leisure centre, pedagogue in leisure centre, teacher in school and teachers towards preschool class. The result indicates that they have a view guided towards the older social pedagogy, but that they still have implemented views of learning in leisure centres, as part of the assignment. This also correlates with previous research, which points that progression for change is slow. Our conclusions are that it's an assignment under development, with several areas that need development, but also that there's a will for change.

Keywords: Teacher, Teacher in leisure centres, leadership, pedagogue, professional development, interculturality.

Sammanfattning

Rollen som pedagog på fritidshemmet har över tid förändrats__fritidspedagog och socialpedagogik till lärare och lärande. Idag ses fritidshemmet som en arena för lärande för eleverna och en viktig del av den förlängda skoldagen, trots att man befinner sig i ett utbud av gamla och nya normer värderingar och kunskaper både bland pedagogerna på fritidshemmet som grundlärare och skolledare. Syftet är att ta reda på hur olika roller i skolmiljö ser på fritidsläraren och pedagogens på fritids uppdrag i förhållande till den gamla socialpedagogiska diskursen och den moderna diskursen med lärande i fokus. Datainsamling har skett genom kvalitativa intervjuer med sex olika individer och roller på en grundskola med rektor, biträdande

rektor, lärare fritidshem, pedagog på fritids, lärare grundskola och lärare förskoleklass. Resultatet visar att man har en riktad syn mer mot det socialpedagogiska hållet, men att man även ser lärande som en del av uppdraget. Detta är också samstämmigt med tidigare forskning, där man tydligt pekar på att omställningen till en lärande verksamhet går relativt långsamt. Slutsatserna vi har gjort är att det är ett uppdrag under utveckling, där det fortfarande finns utvecklingsområden genom hela organisationen, men att det finns en vilja att förändra.

Nyckelord: Lärare, lärare i fritidshem, ledarskap, pedagog, yrkesutveckling, interkulturalitet.

Innehållsförteckning

Inledning och bakgrund.....	5
Syfte och frågeställning.....	9
Tidigare forskning	9
Fritidshemmet som en trygg plats	9
Mötet mellan den traditionella yrkesrollen och den nya lärarrollen	10
Socialt lärande är en viktig del av fritidshemmets undervisande kultur	11
Lärare i fritidshems uppfattningar om sin arbetsituation.....	12
En enkätstudie om fritidshemslärares trivsel	13
Teori	14
Position 1 - Perifer subjektposition.....	15
Position 2 - central subjektposition.....	16
Metod	16
Övriga avgränsningar	18
Efter genomförda intervjuer	18
Etiska överväganden	19
Metod arbetsfördelning	19
Resultat.....	20
Rektors perspektiv på fritidshemmet.....	20
Biträdande rektors perspektiv på fritidshemmet	22
Pedagog på fritidshems perspektiv på fritidshemmet	25
Fritidssamordnarens perspektiv på fritidshemmet	27
Grundskollärares perspektiv på fritidshemmet	29
Förskollärares perspektiv på fritidshemmet	31

Sammanfattning resultat.....	32
Diskussion	34
Resultatdiskussion	34
Metoddiskussion.....	36
Interkulturellt perspektiv	37
Implikationer och vidare forskning	37
Slutsatser	38
Referenser.....	39

Inledning och bakgrund

Fritidshemmet har fått en allt viktigare betydelse utifrån en samhällskontext. En meningsfull lärande verksamhet behöver ta allt större plats och ha en grund i lärande och utveckling för att kunna vara goda samhällsmedborgare och praktiskt kunna utnyttja sina färdigheter och kunskaper långsiktigt i livet. 2018 publicerade Skolinspektionen en kvalitetsgranskning av fritidshemmet: *Undervisning i fritidshemmet inom områdena språk och kommunikation samt natur och samhälle* (2018). Skolinspektionen pekar där på många brister i kvaliteten på fritidshemmets undervisning. Vårt examensarbete tar avstamp i denna kvalitetsgranskning. Anledningen till att vi vill göra studien är att vi snart är nyexaminerade fritidshemslärare samt vår erfarenhet av arbete på fritidshem.

Enligt vår erfarenhet ingår det i många fritidshemslärares jobb att fungera som resurs, elevassistent och lärarvikarie under skoltid. Vi vill därför undersöka vad som kan ingå i rollen som fritidshemslärare och vilken syn olika yrkeskategorier på en skola ser på rollen. Skolinspektionens rapport från 2018 visar att fritidshemmet många gånger osynliggörs och att skolledningen därför behöver styra om planeringen så att den stimulerar utvecklingen på fritidshemmet, ge mer fokus på att stödja kollegialt lärande samt förbättra undervisningens kvalitet. Andra problem som lyfts fram i rapporten är den generella kunskapen om fritidshemmet, dess funktioner och möjligheter. Dessa prioriteras enligt Skolinspektionen lågt av skolledning och följderna blir att verksamheten osynliggörs.

Sverige har en lång tradition av fritidshem. På fritidshemmet arbetar vanligtvis barnskötare, elevassistenter, resurspedagoger, fritidspedagoger och lärare mot fritidshem. 2010 reviderades utbildningen för personal på fritidshem och man frångick rollen fritidspedagog till förmån för lärare mot fritidshem. Den första kullen examinerades 2014. LGR 11 (Skolverket, 2011) reviderades 2016, och gav fritidshemmet en egen kursplan med pedagogiska målsättningar som stärkte fritidshemmets funktioner. Eleverna ska ges utrymme att utveckla olika förmågor kopplat till olika delar av övriga skolans läroplaner. Rollen lärare på fritidshem förtydligades, men hur mycket hände egentligen?

Det var i ljuset av en ny utbildning och reviderad kursplan, där tidigare Allmänna råd för fritidshem ersatts med ett kapitel i LGR 11, som Skolinspektionen 2018 genomförde en riktad

rapport gällande utvecklingen av fritidshemmet inom områdena *språk och kommunikation* samt *natur och samhälle*. Hur ser undervisningen ut på fritidshemmet enligt denna rapport? Skolinspektionen (2018, s.5) presenterar fritidshemmets uppdrag som en helhet där omsorg, utveckling och lärande samverkar. Man avhandlar att fritidshemmets uppdrag är lika delar personal och rektors ansvar och att det varierar stort hur man arbetar och samverkar uppdraget. Rapporten kommer fram till att 23 av 24 fritidshem behöver utveckla sin verksamhet på fritidshemmet. De främsta områdena som pekats ut i rapporten handlar om hur behörig personal och lärarresurser används, hur samverkan ser ut mellan fritidshem och skola, stora barngrupper och tillgången på material utgör hinder i olika former för fritidshemmets utveckling. Man pekar även på att rektors ledning, eller snarare låga aktivitet från denne, leder till en svag kvalitetsutveckling, och således behöver utvecklas.

Skolinspektionen (2018, s.6) pekar på skolledningens områden för att utveckla verksamheten genom att styra om planering som stimulerar utvecklingen på fritidshemmet, fokus på att stödja kollegialt lärande, förbättra utvecklingen av undervisningskvalitet. Att dessa brister finns pekar Skolinspektionen på är återkommande från tidigare granskning av fritidshemmet, och att det osynliggör fritidshemmet. Andra problem som lyfts fram är avsaknaden av generella kunskapen om fritidshemmet, dess funktioner och möjligheter. Men detta prioriteras lågt av skolledning. När detta brister, så leder det till att fritidshemmets verksamhet blir osynlig. Men de lyfter samtidigt fram att det finns en god utvecklingspotential i verksamheterna, där Skolinspektionen (2018, s.12) ser att verksamheten inte ges utrymme att lyftas fram. Skolinspektionen avgränsade sin granskning mot två olika områden - natur och samhälle - där bland annat praktisk matematik ingår, och Skolinspektionen påvisar att matematiken får lite utrymme att användas av eleverna i fritidshemmets verksamhet.

Skolinspektionen (2018, s.14–16), pekar på flera faktorer där undervisningen brister och eleverna stimuleras inte till lärande i verksamheten. Verksamheten saknar delvis resurser för att skapa den lärande miljön, både i egenskap av antal individer i tjänst, men även att man delar lokaler med klassverksamheten, samt utbildningen hos personalen. Vidare menar Skolinspektionen (2018, s. 17–20) att rektors ansvar brister då personalen arbetar med administration av uppgifter i stället för att planera god undervisning. Man använder vidare en blandning av tjänster från barnskötare till lärare mot fritidshem och de som arbetar med uppgiften har otillräckligt med planeringstid för uppdraget. Skolinspektionen pekar vidare på att rektor inte träffar sin personal, och det leder till bristande kunskap kring arbetet kring

fritidshemmet. Detta leder till egenskapade strukturer för personal, där förankringen och kommunikationen mellan ledning och personal blir låg. För att vidare utveckla verksamheten menar Skolinspektionen (2018, s. 21–22) att det krävs möjlighet för samverkan mellan avdelningar, alltså kollegialt lärande för den röda tråden mellan olika avdelningar av fritidshemmets verksamhet. Med det så blir rektors syn på verksamheten avgörande för att kunna skapa framsteg. Skolinspektionen avslutar med att synen på fritidshemmet är en trygg plats och inte en lärande verksamhet. Att det finns flera problematiska områden och att rektors styrning dessvärre saknar systematiskt kvalitetsarbete för fritidshemmet.

Björn Haglund hade 2015 en artikel publicerad: *Everyday practice at the Sunflower: the staff's representations and governing strategies as contributions to the order of discourse*, med utgångspunkt i personalens egen syn på sin verksamhet och hur styrning skapar eller inte skapar förutsättningar för utveckling av verksamheten. Haglund. B, tar sitt avstamp i att fritidshemmet tidigare tillhörde socialförvaltningen och inte utbildningsförvaltningen fram till när man införde LPO94 (läroplan 1994), där man förde in fritidshemmet som en del av den lärande verksamheten. Haglund. B menar vidare att det finns en stark närvaro utifrån gamla praktiker i verksamheten med gamla traditioner från förskolans syn på utveckling av barn, sedermera elever. Verksamhetens inriktning på förskolan framträder att den handlade om att stötta social utveckling. Först 2010 byter man fokus helt till att kalla fritidshemmets verksamhet för lärande, personalen som utbildas får den nya titeln lärare i fritidshem och barnen kallas för elever. Vidare diskuterar Haglund. B (2015, s.210) problem med förexisterande infrastruktur, alltså tidigare utbildningsinriktningar på universitet och den praktiska kunskap personalen besitter, men även en rad faktorer, såsom budget, antal barn per personal, möjlighet till integration. Vilket påverkar kvalitén på verksamheten. Detta kan knytas an till Skolinspektionens rapport från 2018 om utvecklingen på fritidshem kopplat till de nya begreppen kring lärande på fritidshem. Haglund. B (2015, s. 212) påvisar att det historiskt saknas forskning på området kring fritidshemmets utveckling, något som även det Skolinspektionen flera år senare fortfarande ser ett mönster i.

Det Haglund. B (2015, s. 216–219) ser i sin studie är att personalen fortfarande ser det som sitt viktigaste mål att arbeta med det sociala och lära känna elever och skapa trygghet, och att man fortfarande använder sig av metoder från 80-90tal med social praktiskt fokus i stället för det nya lärfokus som numera finns i Lgr22 genom att fritidshemmet har en egen kursplan.

Haglund. B (2015, s 221–224), pekar på fler problem, från hierarkier i skolan där lärare bestämmer över lokaler, men också varför inte kommunala styrdokument följer de krav som

LGR 22 ställer, samt att regeringen inte reagerar på Skolinspektionens numera återkommande kritik om antal elever per personal inte belyses tydligare.

2023 kom Skolverket ut med *Styrning och ledning av fritidshemmet - Kommentarer till Skolverkets allmänna råd om styrning och ledning av fritidshemmet*. Där förtydligar man återigen att fritidshemmet ska vara en målstyrd verksamhet som ska ha sin utgångspunkt i läroplanens fjärde del och skollagen (2023, s. 11). För att garantera kvaliteten betonas att huvudmannen, rektorn och personalen i fritidshemmet ska vara förtrodda med fritidshemmets uppdrag (2023, s. 12). När det kommer till fritidshemmets utrymme att planera, följa upp och utveckla utbildningen understryker Skolverket att rektorn behöver skapa tid och utrymme för lärare i fritidshem att kontinuerligt planera, följa upp och anpassa undervisningen (2023, s. 11). Det är också betydelsefullt att rektorn ser till att planeringstiden för fritidshemmets verksamhet inte påverkas negativt av att personalen i fritidshemmet har uppdrag i förskoleklassen eller skolan. De skriver också att i de fall då fritidshemspersonal även tjänstgör i förskoleklassen eller skolan behöver rektorn skapa utrymme för att ställa om mellan de olika uppdragen (2023, s. 19).

Skolverket betonar att rektorn behöver skaffa sig god kännedom om målen i läroplanens del 4 genom att kontinuerligt samtala med personalen och att delta på planeringar. Det är även rektorns ansvar att skapa en organisation som möjliggör ömsesidighet och jämbördighet mellan olika personalkategorier, där eleven står i fokus. Det är viktigt att rektorn ser till att det finns en gemensam planeringstid där man får insikt i varandras verksamhet (2023, s. 20). När det kommer till gruppstorlek, personaltäthet och grupsammansättning bedömer Skolverket att i grupper med färre barn blir det lättare för barnen att komma till tals och bli uppmärksammade (2023, s. 21). Rektorn föreslås undersöka om fritidshemmet har lämplig gruppstorlek, personaltäthet och grupsammansättning genom att besvara ett antal frågor utifrån del 4 i läroplanen. Dessa frågor är: Får eleverna förutsättningar att utveckla goda kamratrelationer samt känna tillhörighet och trygghet i elevgruppen? Ges möjlighet för personalen att skapa goda relationer med eleverna och hantera antalet relationer i gruppen? Ges förutsättningarna för ett grupporienterat arbetssätt? Tillgodoses elevernas säkerhet och ges personalen möjlighet att ha en god uppsikt över gruppen? Ger gruppstorleken, personaltätheten och grupsammansättningen förutsättningar för personalen att arbeta med elevers delaktighet och inflytande (2023, s. 21)?

Syfte och frågeställning

Syftet med detta examensarbete är att undersöka vad som anses vara fritidshemslärarens roll på en skola i Stockholm vi besökt. Frågeställningarna vi har i examensarbetet är följande:

Hur ser olika yrkeskategorier på skolan (skolledning, lärare, övrig fritidspersonal) på fritidshemslärarens roll, vad anses vara kärnan i deras profession?

Vad ser vi för skillnader eller likheter jämfört med den forskning vi läst i ämnet?

Tidigare forskning

I denna del presenteras tidigare forskning som gjorts inom liknande forskningsområden som vi valt till vårt arbete. Med stöd från tidigare forskning får vi hjälp att vidare undersöka fritidshemslärarens profession. Vi har fokuserat på forskning som belyser fritidshemmets många utmaningar att vara ett komplement till, och en del av, undervisningen i skolan. Vi har valt forskning som undersöker hur fritidshemmet kan utvecklas och huruvida fritidshemmets uppdrag kan förtydligas.

Fritidshemmet som en trygg plats

Liza Haglund gjorde 2019 en etnografisk studie som heter *The Need for Care: A Study of Teachers' Conceptions of Care and Pupils' Needs in a Swedish School-Age Educare Setting*. Den vanligaste uppfattningen hos lärarna i denna studie var att fritids ska vara en trygg plats där personalen ger elever olika former av omsorg. Det innebär trygghet att bli tröstad, uttrycka sina känslor men även att våga prova nya aktiviteter (Haglund. L 2019, s. 198). Lärarna i Haglund. L's studie såg den mest grundläggande formen av omsorg som elevens känsla av trygghet. Haglund. L refererar till tidigare forskning som visar att utvecklingen av sociala färdigheter betraktas som en huvuduppgift av lärarna på fritidshemmet.

I Haglund. L's studie innebär det att lärarna var tvungna att möta elevernas omedelbara behov av att bli tröstade men även att fylla kunskapsgapen som eleverna har, en form av omsorg som tidigare gavs av hemmet, vilket ger fritids en kompensatorisk roll. Det innebär kunskaper som hur man klär på sig, går i en korridor, äter ordentligt, leker och spelar spel osv. Så trots trenden som går att utläsa av skolans styrdokument, där fritidshemmet ska gå från omsorg mot mer utbildning, så framstår det inte som en möjlighet (Haglund. L 2019, s. 202). Lärarna i Haglund.

L's studie såg ett behov att lära eleverna enkla grundläggande saker som de tidigare har lärt sig hemma, som att vänta på sin tur och använda kniv och gaffel. De anser att det är en form av undervisning även om det benämns som omvårdnad. Det är något som måste läras in och inte kommer naturligt (Haglund. L 2019, s. 200). En annan form av omsorg kunde enligt studien innebära att på olika sätt få elever att prova nya aktiviteter. Till exempel spelade vissa pojkar fotboll varje dag vilket inte sågs som fördelaktigt för pojkarna. Att stoppa fotbollsspelet under en period var också positivt för dem som inte var inbjudna att delta i spelet eftersom det gav upphov till nya gruppdynamiker. Det blev fördelaktigt både för individuell elevutveckling och för gruppen (Haglund. L 2019, s. 202).

Mötet mellan den traditionella yrkesrollen och den nya lärarrollen

I *Fritidshemmets vardagspraktik i ett nytt diskursivt landskap* (2016) undersöker Björn Haglund vilka positioner fritidshemspersonalen intar när de interagerar med eleverna. Haglund hänvisar till forskning om att fritidshemmet historiskt och traditionellt utgått från förskolans pedagogik. Men att statens ambitioner att skapa såväl ekonomiska samordningsvinster som pedagogisk utveckling har lett till en ökad samverkan mellan fritidshem och skola. Förändringen, skriver Haglund, har inneburit att fritidshemmet gått från en socialpedagogisk arena till att existera inom ett utbildningspedagogiskt sammanhang. I läroplanen för fritidshemmet benämns nu barn som elever och verksamheten beskrivs som utbildning (Haglund. B 2016, s. 65).

En annan metod för staten att förändra innehållet i fritidshemmets verksamhet är att sedan 2011 förändra utbildningen för fritidshemslärare, som förutom att arbeta på fritidshem nu dessutom har behörighet att undervisa i ett praktisktestetiskt ämne upp till skolår sex. Haglund skriver att det har funnits en statlig ambition att förändra fritidshemmet länge och att fritidshemmets allmänna råd därför delvis skrivits om 2007 och 2014. Förändringarna har inneburit ett förändrat språkbruk där kvalitet och lärande har förstärkts ytterligare (Haglund. B 2016, s. 66). Sedan Haglunds artikel publicerades har vi bland annat en ny läroplan (LGR 22), Skolinspektionen har publicerat en kvalitetsgranskning av fritidshemmet (Skolinspektionen 2018) och Skolverket har publicerat nya kommentarer till allmänna råd om styrning och ledning av fritidshemmet (Skolverket 2023).

Haglund. B tar i artikeln upp forskning som visar hur statliga styrdokument är viktiga eftersom de beskriver politiska diskurser som synliggör myndigheternas tankesystem. Styrningsproblematiken specificeras där och även de system av handlingar man använder sig

av för att genomföra styrningen (Haglund. B 2016, s. 66). I Skolinspektionens granskning från 2010 hävdar man att fritidshemmets struktur bör förändras för att barns lärande och utveckling ska stimuleras och inte enbart omfatta fri lek. Skolinspektionen förordar en mer varierad verksamhet där aktiviteterna genomförs under mer strukturerade former för att stärka lärandemöjligheter. Barn och personal föreslås där gemensamt resonera sig fram till innehållet i aktiviteterna, exempelvis fågelholksbygge, bakning och gå på lina (Haglund. B 2016, s. 66).

Haglunds artikel fokuserar på hur personalen på ett fritidshem hanterar mötet mellan det traditionella innehåll som ingår i yrkeskulturen och de nyare statliga intentioner som riktats mot verksamheten där skolans språkbruk blivit mer framträdande. (Haglund. B 2016, s. 67). Haglund. B menar att forskning som gjorts på fritidshemmet under de senaste 40 åren ofta kommer till samma slutsats om hur verksamheten ser ut. Den består av huvudsakligen av aktiviteter som främjar barns fria lek, men har återkommande vuxenledda aktiviteter som är betydelsefulla (Haglund. B 2016, s. 68). Haglund. B tycker sig i forskningen ana en problematisering av verksamhetens innehåll där de pedagogiska uppdragen, att främja barns möjligheter att själva välja innehåll och att utveckla deras fritidsintressen och lärande, ställs mot varandra. Haglund. B ser därför att personalens traditionella förhållningssätt och yrkeskultur kommit att utmanas (Haglund. B 2016, s. 70).

Socialt lärande är en viktig del av fritidshemmets undervisande kultur

Kristina Jonsson har i *Socialt lärande i fritidshemmet – en intervjustudie med fritidshemspersonal och fritidshemsrektor* (2021) undersökt fritidshemspersonals och fritidshemsrektorers perspektiv på socialt lärande och arbetet med socialt lärande i fritidshemmet. Jonsson skriver att fritidshemmets eget avsnitt i läroplanen (LGR22), kapitel fyra, framhåller det sociala lärandet. Där betonas bland annat att undervisningen ska vara grupporienterad och ge möjlighet för eleverna att pröva sin förmåga att samarbeta (Jonsson 2021, s. 28). Trots det sker inte alltid arbetet med detta område på ett systematiskt sätt.

Genom att se socialt lärande som en del av fritidshemmets undervisande kultur kan det kompletterande uppdraget synliggöras och bli en integrerad del i undervisningen (Jonsson 2021, s. 111). Jonsson menar att socialt lärande ofrånkomligt är en del av fritidshemmets uppdrag och behöver göras synlig som undervisning (Jonsson 2021, s. 118). Hon refererar till forskning som pekar på att undervisning för socialt lärande bidrar till möjligheten för individen

att både nå goda studieresultat och skapa ett gott liv i samhället. Det sociala lärandet är på så vis att betrakta som undervisning för hållbar utveckling (Jonsson 2021, s. 49).

Jonsson lyfter fram begreppet *undervisande kultur*, vilket kan bidra till att föra samman undervisning, omsorg och lärande till den helhet som läroplanen anger. Detta kan i sin tur bidra till att låta fritidshemsverksamheten vara en utbildningsverksamhet som utgår från sina egna förutsättningar (Jonsson 2021, s. 117). Jonsson pekar på att fritidshemmets uppdrag bör tydliggöras för alla som arbetar med eleverna. Hon menar också att studien kan vara ett underlag för gemensamma diskussioner mellan fritidshemspersonal och grundskollärare, liksom för rektorer. Studiens resultat kan också användas för att förbereda studenter för deras blivande yrkesroll och hur den relaterar till fritidshemmets uppdrag. Detta för att skapa en samsyn kring fritidshemmets uppdrag för alla som arbetar i och nära fritidshemmet. Jonsson tror att det därigenom skulle kunna ta form ett arbete baserat på visionen om skolan som en enhet (Jonsson 2021, s. 117).

Lärare i fritidshems uppfattningar om sin arbetssituation

Peter Karlsudd och Marianne Dahl har i sin studie *Att avlasta eller avlastas? Lärare i fritidshems uppfattningar om sin arbetssituation och behovet av lärarassistenter* (2022) undersökt hur lärare i fritidshem ser på sin profession och sina arbetsuppgifter samt verksamhetens eventuella behov av lärarassistenter. Författarna undersöker där vilken inställning fritidshemsläraren har till att assistera eller att assisteras i sitt yrkesutövande och på vilket sätt de vill utveckla sin professionella hållning. Studien visar att fritidshemslärarens arbete är omfångsrikt och varierat. Professionen rör sig mellan kvalificerade undervisningsuppdrag och enklare praktiska uppgifter. Författarna skriver att arbetet därför kan upplevas som stressigt och splittrat (Karlsudd & Dahl 2022, s. 22).

Studien visar att det finns olika uppfattningar bland fritidshemslärarna när det gäller professionens utveckling. Tre olika lärartyper kunde urskiljas (Karlsudd & Dahl 2022, s. 23). Fritidshemslärare A är nära associerad till den obligatoriska skolans verksamhet där de delar en kunskapsbas om undervisning. Denna lärare är positivt inställd till lärarassistenter och önskar avlastning och ett övertagande av arbetsuppgifter som ses som allmänna praktiska sysslor på fritidshemmet, främst när arbetet i den obligatoriska skoldagen är över. Fritidshemslärare B är mer inriktad mot den icke obligatoriska fritidsverksamheten, är närmare den traditionella fritidshemspedagogiken och värnar om en tydlig pragmatisk pedagogik och en

social inriktning. Denna typ av lärare vill överlåta otillräckligt planerade skolaktiviteter, som benämns som övervakning och vikariat, till lärarassistenter (Karlsudd & Dahl 2022, s. 23). Fritidshemslärare C är mycket anpassningsbar och inte benägen att försvara professionens status och autonomi. Denna typ av fritidshemslärare ser inga problem med att utföra olika slags uppgifter och praktiska sysslor utan ser det som en omväxlande och viktig helhet. Fritidshemslärare C välkomnar lärarassistenter men vill då dela arbetet lika i en demokratisk och solidarisk ordning (Karlsudd & Dahl 2022, s. 24).

Gemensamt för många i studien finns dock en vilja att behålla den sociala dimensionen av fritidslärares arbete, en kunskapsbas som ses som ett grundfundament (Karlsudd & Dahl 2022, s. 22). Gemensamt är även uppfattningen att uppgiften som avlösare eller vikarie i skolan inte är önskvärd. Många av fritidshemslärarna i studien får idag agera som lärarassistenter eller icke behöriga vikarier. De vill i stället ha tid att planera sin undervisning. Ett belysande exempel i studien är uppgiften att agera rastvakt. Om arbetsuppgiften ses som en betydelsefull fritidspedagogisk del av skolans verksamhet och äger rum i samverkan samt bedöms därefter, ses den som ett självklart uppdrag inom professionen. Att ansvara för undervisning inom exempelvis de ämnesområden som ingår i den egna professionens kunskapsbas under skoltid är något som accepteras av fritidshemslärarna i studien. Bliar arbetet däremot underordnat en annan lärargrupp och möjligheten till planering och uppföljning inte ges, reagerar fritidshemslärarna negativt. Det är viktigare vilken status undervisningen ges snarare än vilket innehåll den har (Karlsudd & Dahl 2022, s. 24).

Studiens författare drar slutsatsen att det behövs en tydligare styrning av vad som ingår i yrkesuppdraget för att undvika en fragmentering av professionen. Därför anser de att utbildningen för grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem behöver fokusera på den förändringsprocess som professionen befinner sig i. Författarna betonar även att skolans ledning har en avgörande roll då rektorn avgör i vilken mån samverkan mellan skola och fritidshem ska ingå i tjänsten. Rektorn bör också ge en tydlig befattningsbeskrivning inför en nyanställning (Karlsudd & Dahl 2022, s. 26).

En enkätstudie om fritidshemslärares trivsel

Helene Elvstrand, Lina Lago och Helene Lundqvist undersöker i sin enkätstudie *Fritidshemslärares arbete, trivsel, inkluderande arbetssätt och samverkan* (2022) hur yrkesverksamma i fritidshem upplever sitt arbete och sin trivsel samt sitt inkluderande arbetssätt

i fritidshem. Studien berör hur fritidshemslärare och övrig personal behöver tolka och avgöra hur mål, som formuleras i styrdokument som läroplanen och Skollagen, ska kunna uppnås med de resurser som finns tillgängliga. Elvstrand et.al undersöker även den handledning, rådgivning och samverkan som yrkesverksamma i fritidshem deltar i. Utifrån detta ställs frågorna: vilka är de yrkesverksammas uppgifter? Vilken inkludering och vilka stödinsatser kan göras i fritidshemmet? Vilket stöd erbjuds från specialpedagog och elevhälsa (Elvstrand et.al 2022, s.109–110)?

Elvstrand et.al redovisar statistik som visar att antalet elever ökat under de senaste tio åren samtidigt som andelen högskoleutbildad personal och resurser minskat (SOU, 2020:34). De redovisar även de utmaningar, exempelvis stora skillnader i form av lokalmässiga förutsättningar, som Skolinspektionen och Skolverket pekat på (2018). De hänvisar till flera tidigare studier som fokuserat på den splittrade yrkesroll de yrkesverksamma i fritidshem har då de arbetar i både skola och fritidshem. Fritidshemmet har det senaste decenniet genomgått förändringar då det skett en ökad betoning av lärande, undervisning och även kvalitet (Elvstrand et.al 2022, s. 110).

Elvstrand et.al enkätstudie visar sammantaget på ett varierat och mångfacetterat arbete i fritidshemmet. Det innefattar allt från planering och genomförande av fritidsaktiviteter till administrativa uppgifter samt att medverka i övrig skolverksamhet. Trots bristande resurser visar studien att fritidshemspersonalen trivs och gör omfattande insatser för inkludering (Elvstrand et.al 2022, s.117). Studien visar dock att många av de anställda på fritidshemmet upplever sig stå i skuggan av skolan. Man uttrycker inte bara en upplevd brist på uppbackning i form av handledning, rådgivning och samverkan utan även känslor av utanförskap och att det finns en statusskillnad jämfört med skolan. Konkurrens och en känsla av utanförskap snarare än samarbete. Studiens författare anser att det kan finnas behov att se över de prioriteringar som görs på skolor, så att inte något fritidshem ska behöva befinna sig i skuggan av den övriga skolverksamheten (Elvstrand et.al 2022, s.118).

Teori

Vi har tagit vår teoretiska utgångspunkt i Björn Haglunds artikel *Fritidshemmets vardagspraktik i ett nytt diskursivt landskap* (2016) där han utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv undersöker vilket innehåll som betonas av personalen i fritidshemmets vardagspraktik. Haglunds studie mynnar ut i att personalen på fritids intar två olika positioner

i relation till barnen. Studien är relevant för vårt examensarbete eftersom vi vill undersöka vad fritidshemslärares roll är och vad olika yrkeskategorier på en skola anser vara kärnan i deras profession?

Haglund beskriver socialkonstruktionismen som en teori som undersöker människors föreställningar om olika företeelser i världen. Den mening de lägger i föreställningarna, där kultur är en utgörande och viktig process, blir delaktiga i själva skapandet av dessa företeelser. Dessa kulturella innebörder får även praktiska inverkningar då de får betydelse för hur vi organiserar och reglerar olika former av sociala praktiker (Haglund 2016, s. 70). De rutiner som skapas integreras i aktörernas personligheter och i de institutioner där de utför sin praktik och blir på så vis även en del av traditioner och yrkeskultur (Haglund 2016, s. 71). Aktörer av olika slag använder sig av olika sociala positioner inom ramen för det sociala systemet. Haglund undersöker i artikeln vilka positioner personalen intar med eleverna. (Haglund 2016, s. 67). Han beskriver en spänning mellan fritidshemspersonalens förhållningssätt, att erbjuda frivilliga aktiviteter samtidigt som man vill stimulera barns intressen. I detta kan det uppstå en värdekonflikt när somliga barn är tveksamma till att delta i vissa aktiviteter personalen anser som viktiga för barns utveckling (Haglund 2016, s. 69). Utifrån Haglunds studie framkom två positioner som fritidshemspersonalen intog gentemot barnen. En perifer subjektsposition där barns lek betonas samt en central subjektsposition där trygghet och utveckling av sociala relationer betonas (Haglund 2016, s. 74).

Position 1 - Perifer subjektsposition

Personalen i Haglund. B's studie betonade barns möjligheter till att leka som viktig (Haglund. B 2016, s. 74). Leken bedömdes som utvecklande och erbjöd många lärandemöjligheter. Personalen såg sig då inte som avgörande för resultatet av vad barnen lär sig utan som ett stöd för barnens egna aktiviteter. Lärandet som äger rum då barnen leker ses främst som något som uppstår i interaktionen mellan barnen.

En *perifer subjektsposition* innebär att personalen ofta observerar vad som händer men inte är involverad i leken. Positionen man antar blir perifer i förhållande till eleverna som i stor utsträckning själva väljer vad och var de vill leka. För att se att alla mår bra eller om någon är i behov av stöd rör sig personalen mellan de olika platserna, inne eller utomhus. Personalen deltog ibland i lekar men oftast så cirkulerade man för att övervaka det som händer. Arbetssättet beskrivs av Haglund. B som strategiskt eftersom personalen på så vis kan styra de olika

aktiviteterna från en perifer position och observera samt försäkra sig om att ingen är ledsen, ensam eller gör något som inte är tillåtet (Haglund. B 2016, s. 75).

Position 2 - central subjektposition

Den andra positionen som fritidshemspersonalen tog var en *central subjektposition* där trygghet och utveckling av sociala relationer betonas (Haglund. B 2016, s. 77). Vid vissa tillfällen kunde personalen avvika från den perifera positionen för att komma nära enskilda eller ett fåtal barn genom samtal. Samtalen betraktades som viktiga för verksamheten eftersom de hjälpte personalen att förstå eleverna, komma dem nära och skapa trygghet. En företeelse som kan betraktas som en yrkeskultur där personalens fokuserar på omsorg om barns välmående och att finnas nära till hands (Haglund. B 2016, s. 78). En av respondenten i Haglund. B's studie berättar att hon använder sig av innehållet i en bok för att locka barn till samtal. Detta för att skapa bra relationer och trygghet hos barnen. Sådana stunder när man kan sitta ner i lugn och ro kan komma tidigt på morgonen med barnen som kommer innan skolan har börjat. Stunderna upplevs som mysiga och sociala relationer mellan elever och personal kan då fördjupas och utvecklas (Haglund. B 2016, s. 79). Men samtalen och omtanken om elevers välbefinnande ses som viktiga oavsett vilken aktivitet som pågår för stunden. Samtalen kan enligt Haglund. B utgöra viktiga delar av den sociala praktiken på studiens fritidshem.

Haglund. B hänvisar till de äldre styrdokument från 1980- och 1990-talen som under lång tid varit del av den existerande yrkeskulturen och han menar att samma regler och oskrivna föreskrifter fortfarande gäller på fritidshemmet. Trots utbildningsmässiga och diskursiva förändringar som betonar att fritidshemmet ska stimulera elevers lärande och utveckling på ett mer aktivt sätt så överensstämmer personalens subjektposition med äldre beskrivningar kring hur arbetet bör utföras (Haglund. B 2016, s. 79). Haglund ser en riktning mot en subjektposition som skiljer sig från lärarpositionen, vilket, ur ett styrningsperspektiv, kan ses som att omvandlingen från en socialpedagogisk diskurs till en utbildningsdiskurs möter motstånd (Haglund. B 2016, s. 80).

Metod

Vi har valt att genomföra kvalitativa intervjuer riktade mot personal inom utbildningsväsendet i Stockholm stad på en låg- och mellanstadieskola. Argumenten för att välja en skola i Stockholm stad är för att det är en bred representativ arbetsplats (utbildningsförvaltningen i

Stockholm stad) med flera interkulturella perspektiv Skolor i innersta, skolor i närförort, skolor i ytterstadsområden), men som har en uttalad strävan om att alla skolor inom förvaltningen skall arbeta likvärdigt för varje enskild elev. Intervjuerna har riktats till skolledare i egenskap av rektor, biträdande rektor, lärare grundskola, lärare förskoleklass, lärare fritidshem samt pedagog på fritidshem. Valet av respondenter utgår ifrån möjligheten att skapa en så bred lokal bild som möjligt utifrån den enskilda arbetsplatsen. Vid intervju som metod menar Ahrne et.al (2022, s.59), att det är av vikt att vi som intervjuar undviker att föra över våra åsikter till den som blir intervjuad för att inte försämra de mätbara värdena i intervjuerna.

För att säkerställa legitimitet så lämnas frågorna öppna med utrymme för egna tolkningar utifrån erfarenhet och vetenskaplig grund. Fördelen med intervjuer är att låta den intervjuade tala fritt kring ett avgränsat område, och använda sig av egna perspektiv. Nackdelen är att en för bred fråga också lämnar möjligheten till stor spridning i resultat trots avgränsat område. Intervjuerna har genomförts på den enskilda skolan, utifrån att detta skett under verksamhetstid och personalen behöver vara tillgänglig i verksamheten om så skulle behövas, samt att en bekant miljö skapar trygghet för individen. Detta gjordes under en och samma arbetsdag. Intervjuerna genomfördes med hjälp av elektronisk inspelning. Antalet intervjuer har varit sex stycken med tidsintervall om mellan 16 minuter och 28 minuter.

- Intervju 1 skolledare 1 (rektor) 29 minuter
- Intervju 2 skolledare 2 (biträdande rektor) 24 minuter
- Intervju 3 pedagog på fritidshem 16 minuter
- Intervju 4 lärare fritidshem (fritidssamordnare) 28 minuter
- Intervju 5 lärare grundskola 27 minuter
- Intervju 6 lärare förskoleklass 18 minuter

Intervjuguidens formuleringar kommer vara baserade på öppna svar där den individuella kunskapen blir viktig om läraren på fritids arbetes omständigheter. Det är så kallade semistrukturerade intervjuer enligt (Patel & Davidson 2019, s .81 - 82), alltså att vi arbetar tematiskt utifrån ett område men lämnar frågorna öppna för respondenten. Exempelvis börja med en öppen fråga kring arbetet, för att sedan vinkla den mot personalen på fritids funktioner och stöddokument (LGR 22, lokala rutiner mm). Vår intervjuguide inleds med frågor kring utbildning, yrkestitel och arbetsbakgrund. Respondenterna fick diskutera lika delar egen

inblandning i fritidshemmets verksamhet, hur de uppfattar fritidshemmets personals uppdrag och samverkan med olika yrkesroller i verksamheten. Vidare riktas frågorna mot området som behandlar fritidshemslärares profession, såsom expertis, övrig tid och uppdrag på den specifika skolan samt uppdrag i klassrum. Respondenterna fick sedan fritt fundera över yrkesrollens möjliga utveckling. Vår målsättning är att validera vår teoretiska grund.

Bjereld et.al (2009, s.102) menar att vi måste vara förberedd på att granska om det vi undersöker faktiskt ger en validitet till den riktning vi har på teorin, en hög validitet visar på att teorin stämmer överens med det utlästa resultatet. Bjereld et.al (2009), menar vidare att det är viktigt utifrån pålitlighet i undersökningen där intervjuguiden måste vara formulerad på ett sådant sätt att inte råder några tvivel över det uppnådda resultatet.

Vår teoretiska bakgrund är baserad på de två perspektiven som Haglund. B diskuterar om socialpedagogiska diskursen med grund i främst 80-90 talets arbetsmetoder som sätter fokus på fritidshemmets sociala utveckling och samt lärandet på fritidshem enligt den moderna diskursen som följer läroplanens mål enligt LGR 22. Svensson (2022, s.232) menar att teorin bygger på en metod för att förklara omständigheterna kring ett avgränsat område eller situation. Svensson (2022, s.238) menar vidare att teorin hjälper oss att hitta en utgångspunkt för att agera analytiskt. Våra teoretiska perspektiv, styr analysen i vår genomgång av resultat och ger dessa bärighet utifrån tidigare forskning.

Övriga avgränsningar

Vi hade utifrån rådande omständigheter kunnat genomföra fler intervjuer utifrån ytterligare positioner, exempelvis ledare från utbildningsförvaltningen, grundskolechef och grundskoledirektör, detta utifrån att det hade gett fördjupat förståelse kring det politiska system som påverkar hur skolans verksamhet bedrivs och om det har ytterligare påverkan på bedrivnen verksamhet utifrån hierarkiska grupper och hur man ser på fritidshemmets verksamhet. Grunden för yrkesrollen ligger trots allt i politisk styrning

Efter genomförda intervjuer

Intervjuerna har transkriberats till PDF-format, där vi sedan har läst igenom och analyserat svaren från respondenterna, där vi har analyserat innehållet och identifierat sådant som är kopplat till vår forskningsfråga och teoretiska underlag. Vi eftersöker grundläggande material kring de olika perspektiv vi har arbetat utifrån och identifierar likheter och olikheter från de

olika respondenterna som validerar våra teorier. Personerna är avidentifierade från namn, kön samt ålder, men för att skapa tydlighet har vi valt att ha med nuvarande befattning, då det underlättar resultatdelens innehåll och sammanfattning. Vi kommer presentera resultatet utifrån yrkesroll för att kunna urskilja likheter och olikheter i resultaten och leda oss vidare till diskussionen.

Etiska överväganden

I en intervjuguide krävs att man tar hänsyn till de forskningsetiska principerna, där informationskravet är den första delen. Vad syftar forskningen till, att det är frivilligt att delta. När en person deltar så behöver man ta hänsyn till samtyckeskravet då man skriver under på sitt deltagande. Varje respondent informeras om både syfte frivillighet, och möjlighet att avsluta sitt deltagande. Konfidentialitetskravet hur informationen hanteras och i detta fall viktigt att den i svar anonymiseras då det kommer vara olika yrkesgrupper som kan ställas mot varandra och att informationen hanteras enligt GDPR. I ett lokalt sammanhang så kan det givetvis vara så att yrkesrollen som sådan blir relativt lätt att avgöra vem det är som har besvarat vilken fråga och i vilket sammanhang. Det sista kravet är nyttjandekravet vilket innebär information enbart får användas i sammanhanget som uppgetts tidigare. Vidare sammanhang (Vetenskapsrådet 2002, s.7-14) förtydligas att personer som deltar ej får komma till skada under arbetets gång. Detta kallas för individskyddskravet. Något som kommer vara nödvändigt i förhållande till att flera grupper aktivt kommer ställas mot varandra i dess antaganden om hur pedagoger på fritids bör eller ska arbeta.

Metod arbetsfördelning

Björn: Abstract/sammanfattning, inledning/bakgrund (Skolinspektionen, Haglund. B 2015, LGR 22), metod, metoddiskussion, metod arbetsfördelning, resultat av intervju 1-3, resultat sammanfattning, interkulturellt perspektiv, implikationer/vidare forskning, intervjuguide, kontakt med skola för intervju

Linda: Inledning/bakgrund (skolverket 2023), tidigare forskning , teoretisk bakgrund, resultat av intervju 4-6, resultatdiskussion, extra kontakt med Haglund L,

Björn & Linda: syfte, frågeställning, summering. Alla delar av arbetet har reviderats och förbättrats tillsammans för att skapa ett tydligt sammanhang och syfte med studien. Vi har haft kontakt under arbetets gång för att skapa samsyn kring arbetet.

Resultat

Resultatet visar att den dominerande synen på fritidshemslärares roll verkar vara i enlighet med den gamla professionen som hade en socialpedagogisk inriktning och detta gäller för alla intervjuade. Vi har analyserat svaren vi fått utifrån Haglund. B's subjektspositioner som han beskriver i *Fritidshemmets vardagspraktik i ett nytt diskursivt landskap* (2016), där fritidspersonalen intog en central och en perifer subjektsposition gentemot barnen snarare än en lärarposition som är i enlighet med den nya utbildningsdiskursen. På den skola vi undersökt anses kärnan i yrkesrollen vara att ta hand om värdegrundsfrågor och fritidshemslärares område av expertis är att utveckla barnens sociala förmåga och kommunikation, fostra elever till goda kamrater, lösa konflikter och skapa trygghet

Rektors perspektiv på fritidshemmet

Skolledare 1 tillika rektor menar att rollen som rektor är rollen inte lika operativ vad gäller samarbetet med fritidshemmet och dess utveckling, men även att hen har stor erfarenhet av att vara närmaste chef till verksamheten. Hen anser att det är viktigt att tillföra sin vision av verksamheten som ytterst ansvarig. samtidigt lades det första året på extra aktiv i fritidshemmets verksamhet.

- Eftersom jag har haft erfarenhet av att vara närmaste chef till verksamheten så har jag med mig väldigt mycket när jag tänker utifrån min roll i skolan idag där jag är mindre operativ jag får ju ta med min version för fritidshemsverksamheten och prata ihop och samarbeta med biträdande rektor som då kan se till att det genomförs tillsammans. Jag försöker vara väldigt aktiv. första terminen på skolan var jag med på alla fritidsmöten och så.

Rektorn visar på att man har god inblick i den egna verksamheten, vilket ligger till grund för hur verksamheten skall kunna utvecklas. Den diversifierade bakgrunden kommer till nytta genom förståelse för vad fritidshemmet är. Rektorn menar att fritidshemmet har ett kompensatoriskt och kompletterande uppdrag i skolan. Samtidigt pekar hen på att personalen på fritids har ett helhetsperspektiv utifrån att man träffar eleverna under hela dagen.

- Vad det gör så det, det är ju det klassiska såklart att man har både en kompensatorisk och kompletterande uppdrag.
- De är ju med eleverna hela skoldagen och då menar jag på förmiddag, efter lunch så har de också ett ansvar. Deras grundarbete deras om jag ska säga så här, deras hjärteverksamhet är ju på eftermiddagen och det är där jag tycker det är viktigaste, där de har mest energi, men de är ju också inblandade i

klassamverkan. de är ju väldigt inblandade i klass samverkan, har ett helhetsperspektiv på elever och även deras kunskapsuppdrag, så det eleverna de möter på morgonen som de arbetar med hela dagen.

Detta ser vi som att man lägger vikt på arbetet med de specifika eleverna och att personalen besitter en bredd i kunskap och hur man arbetar med alla mål i skolan. Fritidshemmets personal är också den personal som är tillgänglig för eleverna störst del av dagen. Fritidshemmets personal anses vara viktiga i barnens sociala utveckling och relationer enligt skolledare 1, vilket knyter an till socialpedagogiskt perspektiv enligt Haglund. B (2016), och håller sig till den gamla traditionen kring fritidshemmet. Samtidigt menar hen på att fritidshemmet också är viktigt för kunskapsuppdraget.

- Och där kan jag tänka. det är väldigt lätt att säga att det är relationer och det sociala, men jag försöker verkligen att fritids också förstår hur viktiga de är i kunskapsuppdraget också. ibland kan jag reagera när man pratar med fritids om detta, men vi är ju mest ansvariga för sociala relationer och hur det är socialt, men det är ändå ett ansvar som både fritids och lärare ska ha tillsammans.
- Det är ett komplext uppdrag tycker jag. Det är inte lätt. Man kan inte bara säga det sociala, för de har ju en läroplan att följa. Man måste ju ändå ha klassamverkan, man blir ju inblandad på väldigt många olika sätt. Fritids är ju också inblandat i läsgrupper, står ibland och har klassråd till exempel eller har en lektion utifrån sin kompetens kan de ta bild till exempel. Det är viktigt att deras kunskapsuppdrag lyfts också.

Utifrån detta finns det alltså en bild kring att fritids har fler uppdrag och att man egentligen delar på det socialpedagogiska perspektivet i skolan. men det lärande uppdraget verkar ha fastnat i samarbetet med skolan och inte ålagt den egna verksamheten på det sättet. men har ändå kommit en bit på vägen i sin syn på fritidshemmets lärande uppdrag. Dock pekar hen vidare på att personalen har undervisningsmoment på fritidshemmet också, men att utgångsläget handlar om att man har pedagogik utifrån sin utbildning. Hur man bemöter elever med särskilt behov av stöd. Det menas att det är en flexibel arbetssituation, men att de utbildade lärarna borde ha mer utrymme för att motivera andra.

- Jag tänker så här att fritidslärarna har läst minst tre år på universitet. Man hoppas att det har mer pedagogik än grundläggande. de bemöter elever med särskilt stöd, att man finns slipar sin verksamhet lite mer och tänker framåt. det är ju ändå en väldigt flexibel arbetssituation. men ja, de skulle ju vara lite mer av motiverande kollegor som har idéer som kan skriva pedagogiska planeringar som kan koppla en idé till läroplan. De kan ju tänka utifrån hela läroplanen inte bara fritidshems läroplanen.

Det framträder således en bild av en mix mellan den traditionella socialpedagogiska diskursen och den moderna diskursen, och att man har påbörjat ett arbete kring en förändring kring verksamheten. Vidare menar hen att läroplanen är ett bra verktyg, att det var bra att man fick

ett eget kapitel i LGR 11, sedermera LGR 22, då det gynnar fritidshemmet att kunna inspireras från de andra kursplanerna också. Hen menar att inspirationen kan hjälpa till att höja statusen och med det.

- Ja inte lära ut att man faktiskt hittar lite mer att det är ganska konkreta idéer, men som jag skulle verkligen vilja att det utvecklas lite till att det har lite mer innehåll. Men den är inte så att jag tycker att den är vag på något sätt. Det är ganska konkret, man kan faktiskt få många tankar, det väcker ju många tankar. Det ger en person många idéer.
- Visst kan man ta in exempelvis läroplanen i bild till fritidshem. det är inget som stoppar det. man kan ju bli inspirerad, men jag tänker ändå att det är både att höja status och nå fler yrkesgrupper.

Med det sagt, så finns det delvis implementerat en kulturell skillnad gällande att fritidshemmet börjar röra sig åt ett mer lärande perspektiv.

Sammanfattningsvis arbetar skolledare 1 mot att implementera fritidshemmets styrdokument på ett rimligt vis, men befinner sig i gränslandet mellan den socialpedagogiska diskursen och den moderna diskursen mer riktad mot lärande på fritidshemmet. Hen ser hierarkiska problem mellan de olika yrkesgrupperna, men sett till hur arbetsfördelningen ser ut så finns det risk att detta problem kvarstår genom att man har vissa skillnader mellan medarbetarna, exempelvis planeringstid för lärare fritidshem, fritidspedagog, barnskötare, resurspedagog och elevassistent.

Biträdande rektors perspektiv på fritidshemmet

Den biträdande rektorn har ett tydligt mandat att arbeta mot fritidshemmets utveckling genom den mötesstruktur som finns på skolan. Hen pekar på en tydlig timplan med fritidsforum tre gånger i månaden och ett förlängt. Det framträder dock tydligt att all personal inte är med på dessa då man räknar på att elevassistenter och resurspedagoger kan behövas för den enskilda eleven.

- Alltså, vi har ju något som heter fritidsforum på fredagar då vi har en timme liksom tre gånger i månaden och sedan så hade vi var fjärdemånad en och en halv timme. Då samlades hela fritidshemmet gemensamt. Elevassistenter eller resurspedagoger som kanske behövde jobba nära eleven under tiden, kunde vi inte plocka ur barngruppen då.

Hen visar genom det att man har en tydlig linje där man vill att personalen på fritids skall arbeta med utvecklingen av fritidshemmet. Det framgår dock inte hur mycket av denna personal som har vilken yrkesroll och hur fördelningen är mellan personal som deltar på mötet och personal

som inte deltar på mötet. Hen menar att personalen på fritids undervisar, alltså så har man retoriskt ett perspektiv utifrån Haglund. B's (2016) syn på utbildningsdiskurs. Men det de faktiskt gör är att hålla i styrda aktiviteter och planerar upp verksamheten. Samtidigt så har olika yrkesroller olika tid avsatt, mellan en samordnande lärare mot fritidshem, en lärare mot fritidshem, barnskötare elevassistent eller resurspedagog. På de som är lärare mot fritidshem så är det krav på att man håller i undervisning, men för barnskötarna så uppfattar vi det som att det är upp till individen att avgöra om man har tid.

- Ja de undervisar ju, håller i styrda aktiviteter och planerar. Ja de gör allt som ingår i sina uppdrag så klart, men det är lite skillnad på beroende på vad man har för tjänst. Om man är samordnare eller om man är lärare mot fritidshem, de har lite olika planeringstid beroende på om de är barnskötare eller lärare i fritidshem helt enkelt. Men man håller ändå i aktiviteter, skulle jag säga oavsett, men det är ju inte så att de (barnskötare) tvingas hålla i någonting heller, utan det är ju det samordnat tillsammans det man ska använda. Vad har du för intresse, vilka fasta aktiviteter skulle du hålla i?

I vidare resonemang kring lärarens roll på fritidshem så lyfts skapandet av relationer vilket knyter an till Haglund. B's (2016) socialpedagogiska diskurs, och att eleverna skall känna sig trygga, men här märker vi att det finns öppningar för den nya utbildningsdiskursen då hen även pekar på att lära enligt läroplan och att man använder sig av årshjul kopplat till läroplanen. Men man ser ändå åter att det handlar om mixen mellan de två där den äldre diskursen fortfarande lyser igenom

- Ja vad svår fråga, men skapa goda relationer. Se till att de är bra och känner sig trygga, lär sig enligt läroplanen. Vi har ett årshjul också så att de fyra delarna är med så de fokuserar på det olika perioder under året.
- Det är väl precis som att lärare är lärare, alltså ta hand om barnen och få dem att utveckla sig och må bra och känna trygghet.

Även om man har tagit steg mot att hitta lärande på fritidshemmet, så är man fortfarande kvar ganska mycket i den gamla socialpedagogiska diskursen, där fokuset ligger mer på trygghet i stället för lärande och utrymme för detta. I det samordnande perspektivet, så har lärarna och fritidspersonalen ett öppet förhandlingsutrymme att diskutera sig fram till hur man skall samverka genom skoltiden av dagen.

- Att man pratar och diskuterar, de gör ju en sån här i börjanarbetslagsdeklaration där man kommer överens om spelregler, hur man möter varandra och hur vi vill jobba tillsammans.

Detta innebär att det finns en öppenhet att utveckla arbetsmetoder, men innebär också att vi ser att man lätt behåller sina perspektiv och roller i verksamheten. Man ser fritidspersonalen som viktig, men viktar också deras uppdrag till att komplettera klassen med exempelvis arbete i värdegrund eller PREST ämnen (bild som tydligt utmålat exempel), fritidspersonalen är även med på dessa ämnen.

- Ibland kan det vara att någon pedagog vill hålla en lektion, kanske värdegrund eller bild eller annat och då gäller det på det sättet att man pratar ihop sig i arbetslaget hur man lägger upp det. Fritids har en jätteviktig roll.

Här ser vi att det gamla socialpedagogiska spåret lyser igenom utifrån vad man förväntar sig att fritidshemmets personal arbetar med under en skoldag, där det egentligen är skolövergripande insatser för alla elever under hela dagen. Vidare resonerar ändå hen kring att man bedriver undervisning på fritidshemmet, och vikten av att kunna balansera uppdragen.

- Och där det gäller att hitta en balans som jag har sagt till någon så där att om du har jättemycket fasta aktiviteter på din eftermiddag, då kanske du inte måste hålla i grupper på förmiddagen. Det är kul att du är med i klassen och det är alltså stor skillnad att ha ansvaret för en grupp och en aktivitet på förmiddagen än om man är med i klass och läraren håller i, då man stöttar upp så där måste man hela tiden tänka hållbarhet.

Vi uppfattar att man blandar perspektiven och lärande. Behöver en lektion vara det som är utlärande, eller är lärande situationer som vi ställs inför? Vi uppfattar att man planerar även för fria aktiviteter utifrån Skolverkets läroplan, då verksamheten anses vara lärande. I ett senare skede, så anser dock hen att uppdragen är mer lika än vad som framgår innan. Utifrån områden av expertis så skall alla arbeta med exempelvis värdegrund. Alla har läroplan att följa, samtidigt som hen lyfter den viktiga fria leken.

- Svårt att säga alltså. Jag tycker ju att det är svårt att säga skillnaden. Det är så himla mycket lika också. Man undervisar och man har läroplanen att följa och man jobbar med värdegrund allihopa. Men fritids har ju den här leken. Som är så otroligt viktig. Den fria leken och den styrda leken. Lärare har så klart mer koll på kunskapsmålen och bedömningar och den biten.

Samtidigt så, så gör man skillnad på hur man agerar kring verksamheten. Ska inte kunskapsmålen bedömas även på fritidshemmet och eleverna skall kunna ges bedömningar?

Pedagog på fritidshems perspektiv på fritidshemmet

Vår uppfattning under intervjun med pedagogen på fritidshems perspektiv är att hen uppfattar sig lite åsidosatt och enbart har en roll att vara i barngrupp merparten av dagen, arbetes utformning är riktad mot att följa enskilda elever, medan hen ser att fritidslärares roll mer är viktad mot att vara samordnande och planerande och styra över dennes roll på fritidshemmet. Vidare menar hen att uppdragets styrs av fritidslärares planering och samverkan med klass.

- Att de kan både lagar och regler och vad man behöver tänka på allt från hur mycket personal det behöver vara per elev, hur det fungerar vid utflykter och vilka lappar som behövs
- Ja det är ju det som de har planerat då, att vi kanske samverkar med skolan, så det man gör på skolan kan man fortsätta med på fritids. Det är ett kompletterande uppdrag precis så man jobbar med skog och natur. Då kan man fortsätta göra det under skapande på fritids och så.

Enligt citaten ovan kan vi se att den typen av roll som hen har, verkar ostrukturerad gentemot uppdraget på fritidshemmet och inte har något inflytande över det direkta arbetet med fritidshemmets utveckling eller vad som är kärnan i uppdraget, utan hen har i stället ett fokus på det enskilda uppdraget gentemot en enskild elev. Således finns det en avsaknad av perspektiv i förhållande till läraren och pedagogen på fritidshemmet, annat än att hen anser att det fritids göra är ett kompletterande uppdrag till skolan. I sitt sätt att se på hur fritids läraren skall prioritera sitt uppdrag, så faller hen in på att samordningen för att ha rätt resurser är viktig för att hålla ihop fritidshemmet. Och nämner vikten av att kunna möta eleverna, vilket kan tolkas som det gamla perspektivet på fritidshem med den socialpedagogiska diskursen, att skapa trygghet och kommunikation, snarare än lärande miljö. Detta stämmer också överens med en del av det som skolan arbetar med genom Borg A et.al God lärmiljö, där diskussionen grundar sig i hur viktigt det är att skola och fritidshem hanterar övergångar i verksamheten.

- Att det finns personal, rätt antal personal på rätt ställen till barnen, och det är ju för att jag jobbar i en årskurs ett och där behöver man ju vara i både kapphall och de behöver så mycket mer hjälp, att det faktiskt ska finnas tillräckligt mycket för att man ska kunna möta dem i de här när de byter ställen.

Utifrån detta kan man ana att man har det som Haglund. B (2016) beskriver som socialpedagogisk diskurs, då det handlar främst om värnandet av social trygghet och generell säkerhet och mycket i helheten kring att vara till hjälp och ta hand om, i motsats till att skapa utrymme för eget lärande. Hen menar vidare att utvecklingen av fritidshemmet skulle komma genom att involvera all personal. Att det saknas möjlighet för samtlig personal att delta, men

det påtalar dock inget om att men generellt skall sträva mot målen i läroplanen gällande fritidshemmet. Viljan att veta mer om vad som pågår verkar var en nyckel.

- Jag vet faktiskt inte, för jag skulle vilja jobba ihop med andra så då hade jag behövt sätta mig ner med dem och se vad det är vi kan göra för att utveckla? Vara med där liksom är så att vi är överens vi alla, det blir en bra miljö för eleverna och för oss som arbetar.

Hen menar alltså att det viktigaste är att man har utrymme för att diskutera med varandra vilken riktning man ska ta, inte nödvändigtvis baserad på styrdokumentet, men på vilka kunskaper lärare mot grundskola och lärare på fritids har. Detta kommer leda till förbättringar i verksamheten, både utifrån barns perspektiv och personalen perspektiv. Vidare menar hen att utifrån ett utvecklingsperspektiv så är det enklare att förändra fritidshemmet än skolan, då skolan uppfattas som reglerad i dess struktur och lärarnas roller är tydliga.

- Nej, jag tror att fritids är ju enklare då, för lärarna har ju sitt och vill ha det på sitt sätt och har en tanke bakom allting. Fritids går ju att förändra om man vill. Det är ju lite mer fritt så länge barnen har det bra och lär sig något.

Detta talar ju för att bilden av fritidshemmet är fortfarande av socialpedagogisk karaktär, och att det utbildande diskursen från Haglund. B (2016) är marginaliserad och saknas i breddkunskap på arbetsplatsen. Detta till trots, så finns det en del anspelningar på lärande på även fritidshemmet. Hen pekar ut en brist i arbetet genom det smala utrymmet som finns för att ta pauser.

- Timeouter eller att man fick lite mer paus.

Detta talar för att det ligger en stress i uppdraget och att man är kopplad till barngrupp hela tiden, vilket leder till att man saknar vissa samarbetsytter med lärare grundskola och lärare fritidshem och möjlighet till kommunikation för att utveckla uppdraget. Sammanfattningsvis uppfattar vi att pedagogen på fritidshem har väldigt hög delaktighet i barngrupp, vilket skulle kunna ligga till grund till att personen i hög utsträckning arbetar utifrån ett socialpedagogiskt perspektiv, där den hjälpare handen, och trygghet är viktiga för att främja elevernas vistelse på fritidshemmet. Hen nämner lärande i förbifarten, men också att eleverna har det bra, utifrån att fritidshemmet är mer fritt. Vidare framför hen att det är ett stressigt uppdrag och det skulle behövas mer utrymme för att ta timeout, eller pauser.

Fritidssamordnarens perspektiv på fritidshemmet

Vi ser en strävan från fritidssamordnarens sida att betona det lärande som äger rum på fritids enligt den nya utbildningsdiskursen som Haglund. B (2016) beskriver. Resultatet visar trots det att fritidssamordnaren fokuserar på elevernas trivsel och sociala utveckling då hen beskriver kärnan i fritidshemmets verksamhet vilket kan sägas vara enligt den gamla socialpedagogiska diskursen. Enligt hen är fritidspersonalens viktigaste uppgift är att skapa trygghet för eleverna så att det kan tillgodogöra sig utbildningen bättre.

- Eleverna idag behöver ju verkligen den här sociala förmågan, och att man ger dem det. Det tycker jag är kärnan i fritids. Den sociala samvaron. Jag menar matte, svenska, engelska och allt det där... ingenting funkar om du inte mår bra och är trygg. Det sociala och allt det där som händer på rasten, det förstör en hel del. Sitter man bara och har ont i magen? En stor del av vad vi jobbar med tycker jag är konfliktlösning, lära känna barnen så att man ser när någon inte mår så bra.

I citatet ovan ser vi att det är fritidspersonalens uppgift att lära känna eleverna så att man ser om någon elev mår dåligt och på så sätt kunna hantera konflikter och utveckla elevernas sociala förmåga. Fritidssamordnaren betonar vikten av att prioritera fritids och att kunna formulera vad fritids gör inför lärare och chefer som ett sätt att höja statusen. Som samordnare sitter hen med i en utvecklingsgrupp på skolan som pratar om vad fritids behöver utveckla. Fritidshemslärarna har läst läroplanen för att bryta ner den till något mer begripligt. Vilka förmågor ska eleverna öva på, hur kan man göra det, eller gör man det redan? Som en del av kompetensutvecklingen har man läst om NPF-diagnoser och tillsammans med lärarna God Lärnmiljö.

Ambitionen är att fritids ska bli bättre på att göra pedagogiska planeringar där man kopplar aktiviteterna till de styrdokument som finns. Detta kan ses som en riktning mot ett mer utbildningsbetonat fritids. Fritidssamordnaren upplever att många föräldrar har dålig kunskap om fritids och tror att man bara sitter och spelar lite spel med barnen. Det är dock tydligt i hans svar att fritids i första hand står för omsorg samt att skapa trygghet och trivsel. Det kan sägas komma till uttryck när fritidssamordnaren är handledare till studenter som läser till fritidshemslärare. De utbildningsmässiga och diskursiva förändringar som Haglund. B (2016) beskriver och som betonar att fritidshemmet ska stimulera elevers lärande verkar ha inte ha påverkat hans syn på yrkesrollen.

- Det är oftast flera års yrkeserfarenhet som också gör att man till slut kan sätta fingret på det...alltså det sociala. Vare sig man nu läser bildinriktning eller idrottsinriktning så är det ändå det sociala i allt det där

som är viktigast. Att kunna anpassa sig och se när någon mår lite dåligt men också kunna vara tydlig med vad som krävs. Att kunna utvärdera och göra bättre. Men jag tänker att det är sånt man lär sig med tiden.

Vi ser i citatet ovan att fritidssamordnaren anser att den viktigaste kunskapen för en fritidshemslärare är att kunna se varje elev, ge omsorg men även vara tydlig när det behövs. Ämneskunskaper och behörighet att undervisa verkar ha mindre betydelse. Fritidspersonalen axlar dock lärarrollen i ett ämne och det är värdegrunden, berättar fritidssamordnaren. Ansvaret för värdegrundsundervisningen i skolan har enligt hen helt lagts på fritids. All fritidspersonal är också kopplad till en klass, och det innebär att stötta läraren med olika uppgifter under lektionstid. Det kan också vara att ta hand om en halvklass eller sitta med en enskild elev som behöver komma i kapp. Som tidigare nämnts följer fritidspersonalen med eleverna till idrotten och musiken och fungerar som hjälplärare där.

Fritidssamordnaren berättar att hen jobbar på morgonfritids då endast de tidiga fritidseleverna har kommit. Här ser vi att personalen kan ta en central subjektsposition där trygghet och utveckling av sociala relationer betonas.

- Där har vi en mindre verksamhet som egentligen går ut på att man ska ta det lugnt och äta frukost ihop, rita, pyssla, spela spel och så.

I detta citat är det tydligt att fritidspersonalen fortfarande verkar inom den socialpedagogisk diskurs som Haglund. B (2016) beskriver. Dessa stunder beskrivs som lugna och harmoniska och ett sätt för personalen att komma eleven nära. Fritidssamordnaren berättar att barngruppen har 74 barn eftermiddagsfritids, varför man valt att dela in eleverna i tvärgrupper från de olika klasserna. På så sätt får en grupp om dagen delta i en planerad och obligatorisk aktivitet. Här kan vi se den spänning Haglund. B (2016) beskriver, mellan fritidshemspersonalens förhållningssätt att erbjuda frivilliga aktiviteter samtidigt som man vill stimulera barns intressen. Haglund. B pekar på att det kan det uppstå en värdekonflikt när somliga barn är tveksamma till att delta i vissa aktiviteter personalen anser som viktiga för barns utveckling. Fritidssamordnaren ser dock många fördelar med upplägget. Hen jämför med hur det traditionella fritids där aktiviteterna var helt valfria och att det ledde till att vissa elever bara spelade fotboll och aldrig provade på något annat.

- Man måste vara med i 15 till 20 minuter. Sen kan man säga, det här var inte min grej, nu vill jag gå ut. För vi ser nyttan med att de faktiskt ska prova på olika saker. Vi vet av egen erfarenhet att gillar man fotboll så är man annars alltid ute och spelar fotboll. Nu får de uppleva att man kan leka i ett lugn, annars är de ju 74 tillsammans. Är det skapande så är det bara dem och resten är ute på skolgården, vilket gör att

de får vara ifred. Tanken är att de ska lära känna fler, bli trygga med fler och få fler vänner.

Här ser vi hur fritids på ett mer aktivt sätt försöker stimulera elevernas lärande och intressen, i enlighet med den nya utbildningsdiskursen. Samtidigt fokuserar man på omsorgen om eleverna genom att göra små grupper som bidrar till ökad trygghet för eleverna. Ett annat område där fritidssamordnaren uttrycker en ambition att stimulera elevernas lärande, men också möjlighet att påverka, är när det kommer till demokrati.

- På fredagarna är det en timmes gemensam fritidsskoj och för att ge eleverna delaktighet och kunna påverka så har vi en önskelåda. Där lägger de i förslag och så länge det inte är gård på Gröna Lund eller äta godis så kan vi tillgodose många förslag. Det är en viktig del i processen demokrati är ju att inse att ja, jag önskar, men det blir inte alltid som jag skulle vilja.

Fritidssamordnaren skulle vilja se mer en större samsyn mellan skola och fritids och anser att det finns ett statusglapp mellan de två verksamheterna. Hen skulle vilja se mindre barngrupper och fler egna fritidsrum där kreativa projekt som eleverna gör kan lämnas framme. Som det är nu får fritids låna klassrum av skolan och fritidssamordnaren verkar se det som en del i att fritids prioriteras lägre. Fler fritidslokaler och mer personal skulle göra det möjligt för fritids att ha mer styrda aktiviteter.

Grundskollärares perspektiv på fritidshemmet

När grundskolläraren ger sin syn på fritids roll är det sociala samspelet centralt. Hen hänvisar till att fritids ser eleverna i en mer fri lek till skillnad mot grundskolläraren själv som mest ser dem i ett undervisningssammanhang. Grundskolläraren tycker att fritidspedagogens område av expertis är att komma med kreativa lösningar för att jobba med värdegrunden och det sociala samspelet. Följaktligen ser även grundskolläraren att fritidspersonalen ofta intar en subjektsposition gentemot eleverna som skiljer sig från lärarpositionen.

- Det blir intressant ibland vilka ögon man har på ett barn. Jag ser ju ett barn i ett klassrum väldigt mycket eller i en lärandesituation, medan en fritidspersonal ser barnet i en lite friare verksamhet. Och då tycker jag att det blir intressant att samtala om ett barn i olika miljöer för att få en helhetsbild och på så vis kunna hjälpa det barnet.

När grundskolläraren talar om att "få en helhetsbild" och "hjälpa barnet" tyder det på att fritids ser barnet utanför en undervisningssituation där man intar både en perifer och en central subjektsposition och kan observera men även kan komma nära barnen. När det är lektioner och

undervisning kan hen få råd och stöd av fritids, samtidigt som fritids har respekt för det hen planerat. Centralt när hen talar om fritids roll i klassrummet är att eleverna ska trivas, vara trygga, bli sedda, känna arbetsro och att det ska vara ett bra arbetsklimat.

Hen skulle föredra ett slags tvålärarsystem tillsammans med en fritidspersonal. Grundskollärares erfarenhet är att vissa ur fritidspersonalen gärna vill fungera som lärare under lektionstid medan andra känner sig obekväma i den rollen. Att vissa föredrar att hålla i en rastverksamhet medan andra tycker att det är intressant med skapande. Det framgår dock tydligt att det är oklart vilka utbildningar och ämnesbehörigheter som finns bland fritidspersonalen.

- Vilka fritidspedagoger har det här i sin ämnesbehörighet och är intresserade av det här? Skulle det kunna vara så att den fritidspedagogen tar en större ansvar för ämnet musik eller idrott och kanske är den som följer med och samverkar mot de lärarna samtidigt som den tillhör sitt arbetslag?

Grundskollärare efterfrågar här att fritidspersonalen ska göras mer delaktiga i undervisningen på skolan, vilket kan tolkas som att det inte är så i dagsläget. Hen beskriver dock att fritids och skola jobbar kring gemensamma temaområden där alla i arbetslaget får bidra med tankar och idéer. Då grundskolläraren har en fritidspersonal i klassen passar man på att jobba i halvklass, där fritidspersonalen håller i den ena gruppen. Grundskolläraren anser att de försöker planera så att den tiden utnyttjas väl.

- När man väl har sin samverkan med fritids vill man ha så kvalitativ som möjligt och ta till vara på allas styrkor i ett arbetslag. Ibland kan det vara att stötta den här eleven med lästräning eller vara en extra hand för den här eleven, men ofta passar vi på att jobba mer tematiskt, laborativt eller med grupparbeten.

Ur grundskollärares perspektiv ses fritidspersonalen som en välkommen resurs i klassrummet och som redan framkommit anser hen att fritidspersonalen bidrar med att skapa trivsel, trygghet och arbetsro i klassrummet. Trots det framkommer en bild av att det finns en oklarhet kring vilken roll fritidspersonalen ska ha under skoltid.

- Vad tycker man som skola är viktigt att fritids ska bidra med? Vad är fritids roll helt enkelt? För att jag tror att det kan vara oklart på en skola, ibland för lärare också, och jag tror att det kan vara väldigt olika hur den kompetensen ser ut i de olika arbetslagen till och med inom en skola. Det vill säga det skulle kunna finnas ett arbetslag där det finns fem pedagoger som älskar bild medan det i ett annat arbetslag finns fem pedagoger som har rörelse som sitt fokusområde.

Förskollärarens perspektiv på fritidshemmet

Förskolläraren beskriver att fritidspersonalen har större möjlighet att komma barnen nära och på så sätt bidrar till en helhetsbild av hur barnet fungerar under hela skoldagen. Hen tycker att kärnan i yrkesrollen är att utveckla elevernas sociala samspel och skapa trygghet, men betonar också att fritidspersonalen även undervisar mycket under skoltid. Hen säger att det ingår att ta hand om många basala behov i en förskoleklass, som att hjälpa barn på toaletten och att klä på sig, vilket gör arbetet där extra stressigt. Förskolläraren upplever att hen inte hinner umgås med barnen lika mycket som fritidspersonalen kan göra på eftermiddagen eller tidig morgon på morgonfritids. Det bidrar också till att de får en djupare relation till eleverna.

- De kan ju sitta och prata om livet och ha det mysigt. Det är väldigt svårt i ett klassrum med 29 elever där man ska hinna det här den här veckan, och jag upplever att de får mer social samvaro och kvalitetstid på så vis, att de lär känna barnet på ett annat sätt än vad vi som klasslärare gör ofta. Vilket är väldigt värdefullt för då kan jag fråga, hur uppfattar du den här eleven?

Vi ser att förskolläraren anser att det i fritids roll ska ingå både omvårdnad och undervisande, således en mix av den gamla och nya yrkesrollen. Det finns enligt hen en statuskillnad som beror på att samhället i stort är statusfixerat samt att det saknas en vilja hos ledning och vissa kollegor att sudda ut skillnaden. Förskolläraren verkar föredra att fritidspersonalen har en delad yrkesroll där de både intar en lärarposition och en mer traditionell socialpedagogisk roll med betoning på den senare.

- De är ju allt. De är ju liksom både lärare och aktivitetsledare. Det har ju många, många olika sysslor. Fast det viktigaste är nog relationen till barnen ändå, att barnen känner sig trygga och att de trivs i skolan och där tycker jag fritidspersonalen gör ett jättejobb.

Förskolläraren berättar att förskolans arbetslag består av lärare och fritidspersonal där man har gemensamma planeringar en timme i veckan. Målet är att skola och fritids ska ha en röd tråd och om skolan jobbar med en viss bokstav kan fritids göra någonting skapande med just den bokstaven.

- Vi skulle nog kunna ha ännu mer röd tråd i arbetet om vi hade mer tid för planering för det är en gång i veckan och då är det många andra frågor som ska tas upp.

I citatet ser vi att det finns en vilja att fritids ska komplettera skolans undervisning men att för lite planeringstid utgör ett hinder. Det kan ses som att förskolläraren ser att fritids utvecklar

elevernas ämneskunskaper och inte bara deras sociala förmåga. Hen berättar att fritids håller i den ena halvan när det är halvklassundervisning och då bestämmer fritidspersonalen tillsammans med förskolläraren vad som ska göras. Det kan vara skapande verksamhet, musik, drama eller rörelselekar. Förskolläraren upplever att vissa kollegor har en syn på fritids som att de bara ska hålla på med lekar och inte med utbildning. Att det finns en tydlig statusskillnad mellan skola och fritids.

- Personligen tycker jag att det är fel. Naturligtvis ska man veta vad man har för ansvarsområde och vem som är ytterst ansvarig, men jag tycker inte att man ska skilja på yrkesrollerna. Jag tycker det är toppen just i och med att de har så bra elevkännedom. Det är så mycket omvårdnad, många barn idag har ju svårt att sitta stilla och vi har många barn med NPF. Så jag tycker det är oerhört värdefullt att kunna samarbeta utan att det ska vara några tydliga gränser.

Ovan ser vi att förskolläraren anser att fritids behövs i skolan för sin goda elevkännedom, en kompetens som det framstår att hen vill höja statusen på. Förskolläraren verkar lägga större vikt vid yrkeserfarenhet än vilken utbildning fritidspersonalen har. Hen vet att det kan vara stor skillnad mellan en barnskötare och en lärare mot fritidshem när det kommer till utbildning men menar att alla har ungefär samma arbetsuppgifter. Den enda skillnaden är att utbildade fritidshemslärare får hoppa in som vikarie om en lärare är sjuk.

Sammanfattning resultat

Utifrån vår forskningsfråga är det tydligt att det finns en gemensam syn på fritidshemslärares roll: att kärnan i den är det socialpedagogiska arbetet, alltså att stötta eleverna socialt under fritids och skola så att de fungerar bättre i lärandesituationer. Fritidssamordnaren anser att grunden för allt lärande är att känna sig trygg och ha vänner att leka med på rasten. Detta stämmer med Haglund. B's (2016) teori om de positioner fritidshemspersonalen intar i sitt arbete och att det sällan är en lärarposition. Däremot är både den centrala och den perifera subjektspositionen nödvändig för denna yrkesroll. Att komma nära eleven genom samtal då man spelar spel, pysslar eller gör någon annan aktivitet i en central subjektsposition.

Leken är viktig på fritids, likaså är det viktigt att observera elevernas lek eller aktivitet i en perifer subjektsposition för att övervaka att ingen elev hamnar utanför eller att konflikter uppstår. Grundskolläraren och förskolläraren anser att fritidspersonalen har möjlighet att se eleverna i fri lek, har mer tid att lära känna eleverna och därför kan bidra med information om hur eleverna fungerar socialt och skapa trivsel och trygghet i elevgruppen.

Respondenterna rankade yrkeserfarenhet högre än utbildning när det kommer till att förstå elevens sociala behov. Utbildning eller behörighet i att undervisa i ett ämne var inte centralt när respondenterna talade om fritidspersonalens arbete i skolan, lång erfarenhet var viktigare. Grundskolläraren tyckte att det var oklart vilka som hade behörighet att undervisa bland fritidspersonalen på skolan.

Förskolläraren såg skola och fritids som en helhet och talade om att fritidspersonalen höll i egna halvklasser under skoltid där de själva styrde innehållet. Hen såg trots det en skillnad i status mellan skola och fritids och hade kollegor som tyckte att fritids bara ska syssla med lekar. Förskolläraren sa att fritids och skola försöker ha en röd tråd men att det skulle bli bättre med mer planeringstid. Fritidssamordnaren försöker tydliggöra fritids roll inför övriga yrkeskategorier på skolan, implementera läroplanen i verksamheten och göra pedagogiska planeringar. Man har styrda fritidsaktiviteter i mindre grupper som alla elever måste delta i, som ett sätt att stimulera elevernas intresse och lärande. Vi ser det som ett försök att förtydliga fritids undervisande roll även om man kan sägas jobba i motvind på grund av stora barngrupper och avsaknad av egna lokaler.

Skolledare 1 och 2 har en snarlik inställning där man ser det sociala som en viktig del, men även att man diskuterar möjligheten till lärande, även om detta lärande främst infinner sig under skoltid. Dock får vi vara tydliga med att skolledare 1 tillika rektor med tidigare erfarenhet från närmare ledarskap förstår sin roll som att ta ett steg tillbaka, där det är viktigt med delegation till de biträdande rektorerna som sedan får fullfölja uppdraget om implementering av läroplan på fritids. Man ser dock på samma vis som förskolläraren och grundskolläraren att personalen på fritids genom sitt heldagsarbete ser eleverna mer i dess sociala sammanhang och därav har djupare förståelse av elevernas sociala utveckling. Både skolledare 1 och 2 uttrycker att man har forum för utveckling av fritidshemmet, men inte närmare hur man diskuterar lärande eller pedagogik på fritidshem. Men att man använder sig av läroplanen som grund för att bygga sin verksamhet. Skolledare 1 anser att det även är en möjlighet att låna från andra läroplaner, exempelvis bild i sin verksamhet. I detta sammanhang så ges pedagogen på fritidshem enligt utsago lite utrymme för att tillgodogöra sig vad som behövs för att aktivt planera, utveckla verksamheten.

Skolledare 2, menar att det finns utrymme för samtliga pedagoger på fritidshem att genomföra aktiviteter, dock så är det bara krav på de som är anställda som fritidspedagoger eller lärare på fritidshem, detta ges även bifall utifrån pedagog på fritidshem som menar att hen inte planerar

några egna aktiviteter utan måste vara i barngrupp hela tiden, och således bara bisitter eller hoppar in i den verksamheten som bedrivs på fritidshem eller som kompletterande uppdrag i skolan.

Mycket talar för att samtliga roller i grunden har ett socialpedagogiskt perspektiv på verksamheten, men att det finns en rörelse mot att man förstår att det även sker lärande på fritidshemmet och i samsamarbetsområdena mellan skola och fritids. Skolledare 1 menar på att det skulle behövas utveckling av läroplanen för fritidshem även om den idag är tydlig så finns det ett utvecklingsbehov för att bättre kunna utveckla fritidshemmet.

Diskussion

I denna del presenteras den slutliga resultatdiskussionen där vi diskuterar hur våra resultat förhåller sig till den tidigare forskning som vi tagit upp i ämnet. Vi presenterar här återigen våra resultat och ser hur de överensstämmer eller inte överensstämmer med tidigare forskning. Vi kommer även att diskutera vår valda metod, dess styrkor och svagheter samt förslag till fortsatt forskning, exempelvis med andra metoder, i andra kontexter, med andra deltagare, eller med andra teoretiska utgångspunkter. Slutligen ger vi ett interkulturellt perspektiv på resultatet samt hur det kan bidra till den fortsatta professionsutvecklingen.

Resultatdiskussion

Vår forskningsfråga hur olika yrkeskategorier ser på fritidshemslärares roll går till viss del att utläsas i resultatet som hur olika yrkeskategorier ser på *fritidshemmets* roll. Beroende på vem man frågar benämns fritidspersonalen på olika sätt och det finns hos grundskolläraren en uttalad osäkerhet om vilka ur personalen som är lärare mot fritidshem med ämnesbehörighet. Förskolläraren uppger att man inte har några lärare mot fritidshem i sitt arbetslag för tillfället, däremot personal med väldigt lång erfarenhet av fritids. De båda skolledarna besitter naturligtvis kunskap om vilka utbildningar personalen har och talar om fritidshemsläraren som mer delaktig i utveckling, planering och genomförande av de undervisande delarna på både skola och fritids. Fritidssamordnaren särskiljer inte alltid fritidshemslärare från övrig personal utan talar om fritids i stort. Pedagog i fritidshem upplever att fritidshemsläraren är den som styr och utvecklar verksamheten medan hen gör det som bestämts.

Det framstår dock klart att alla respondenter anser att kärnan i fritidsverksamheten är socialpedagogisk i betydelsen att de skapar en grund för att eleverna känner sig trygga och på så sätt lär sig mer i skolan. Respondenterna är eniga om att fritids är viktigt då de ser barnen under hela dagen, på morgonfritids, under raster, i klass och på eftermiddagsfritids. De ser eleverna i en friare verksamhet till skillnad från lärare som ser dem mest under lektionstid. Läraren mot förskola och läraren mot grundskola beskriver fritidspersonalen som viktiga för att få en helhetsbild av hur en elev fungerar och kan skapa trivsel, trygghet och bättre arbetsmiljö i klassrummet. Skolledare 2 tycker att fritids ska skapa goda relationer, få barnen att känna sig trygga och framför allt att den viktiga leken äger rum där.

Skolledarna trycker dock mer på fritids utbildningsuppdrag. Den sociala utvecklingen kommer främst men det ska också ske ett lärande enligt läroplanen. De ska ha ett helhetsperspektiv på elever men även på sitt kunskapsuppdrag. Skolledare 1 tycker att fritids uppdrag är komplext då deras hjärteverksamhet är på eftermiddagen och där ska ha mest energi, men de är också väldigt inblandade i klassverksamheten och med barnen både morgon, eftermiddag och på raster. Förskolläraren säger att fritids gör "allt" i meningen ger barnen omsorg men även är aktivitetsledare och i viss mån lärare. Karlsudd och Dahl (2022) skriver att professionen rör sig mellan kvalificerade undervisningsuppdrag och enklare praktiska uppgifter. Författarna skriver att arbetet därför kan upplevas som stressigt och splittrat (Karlsudd & Dahl 2022, s. 22).

De subjektspositioner som Haglund. B (2016) beskriver att fritidspersonalen befinner sig i ger en tydlig bild av hur den traditionella yrkesrollen ser ut. Den centrala subjektspositionen gör att personalen kommer nära för att skapa trygghet och sociala relationer. I den perifera subjektspositionen är personalen som ett stöd för elevernas lek, som ses som lärande, där de observera att alla mår bra. Det nya kunskapsfokus som Haglund. B (2016) beskriver att fritids enligt styrdokument ska gå mot framstår inte som tydlig under fritidsverksamheten enligt respondenterna. Den undervisande fritidshemslärare som intar en lärarposition finns under skoltid då fritids får ta halvklasser, undervisa i värdegrund. eller går in och ta klassråd. Stora elevgrupper, avsaknad av lokaler och planeringstid står försvårar fritids utveckling enligt fritidssamordnaren, något som bekräftar den bild Skolinspektionens rapport gav 2018.

Däremot förutsätter vi att det som Haglund. L (2019) och Jonsson (2021) beskriver som ett socialt lärande äger rum. Haglund. L (2019) beskriver i sin studie att fritidspersonalen ser omsorg som lärande. Jonsson menar att socialt lärande ofrånkomligt är en del av fritidshemmets uppdrag och behöver göras synlig som undervisning (Jonsson 2021, s. 118).

Haglund. L's såg i sin studie att lärarna var tvungna att möta elevernas omedelbara behov av att bli tröstade men även att fylla kunskapsgapen som eleverna har, en form av omsorg som tidigare gavs av hemmet. Det innebär kunskaper som hur man klär på sig, går i en korridor, äter ordentligt, leker och spelar spel osv. Så trots trenden som går att utläsa av skolans styrdokument, där fritidshemmet ska gå från omsorg mot mer utbildning, så framstår det inte som en möjlighet enligt Haglund. L (Haglund 2019, s. 202). Ingen av respondenterna talade om det sociala lärandet, eller om omsorg som lärande. Trots att det finns en samstämmig syn om att fritids behövs som komplement till skolan anger två av respondenterna att det finns en tydlig statusskillnad mellan de två. Det går att jämföra med Elvstrand et.al (2022) studie där många av de anställda på fritidshemmet upplever sig stå i skuggan av skolan och uttrycker en upplevd brist på uppbackning i form av handledning, rådgivning och samverkan men även känslor av utanförskap (Elvstrand et.al 2022, s.118).

Metoddiskussion

Vi har förtroende för att vår valda metod med intervjuer har lett oss i en resultatnriktad inriktning där vårt mål var att identifiera läraren på fritids och pedagogen på fritids uppdrag och kontraster mellan den socialpedagogiska äldre diskursen och den moderna diskursen enligt Haglund. B. Utifrån Bjereld et.al märker vi att utifrån vår metod så leder en bra intervju fram till naturliga svar gällande fritidshemslärares profession och kompetenser. Vårt mål var att se om det fanns olikheter mellan hur olika yrkesroller i skolan ser på läraren på fritids och pedagogen på fritids roll i den moderna skolan. Intervjuerna visar att det fortfarande finns kvar både den gamla rollen och att det finns visioner för implementering av den moderna läraren och lärande på fritidshemmet. Det är dock inte konklusivt att fritidshemmet har en framträdande roll som en lärande plattform för elever då det socialpedagogiska perspektivet fortfarande framträder mer, även om vår metod visar på att man vill tänka lärande på fritids rent retoriskt. det är dock svårt att utan vidare forskning veta i vilken mån man implementerar lärande.

Eftersom vi förhållit oss till Ahrne et.al där vi arbetat med att inte överföra våra egna åsikter till respondenterna så uppfattar vi svaren som genuina och ger en talande bild för hur en av alla skolor i Stockholm stad fungerar i dag. Att transkribera resultatet underlättar för oss att hitta och identifiera likheter och skillnader i hur respondenterna har svarat, något som underlättar arbetet och skapar mer utrymme att koppla samman tidigare forskning med vad som framkommit i resultatet av vår valda metod. Utifrån vårt val av avgränsning vad gäller skolmiljö

så saknas ett ytterligare perspektiv på hur man ser på läraren på fritids och dess uppdrag och kompetens och det är utifrån Stockholm stads utbildningsförvaltning hur man på organisatorisk nivå genom grundskolechef och grundskoledirektör ser på uppdraget. skulle detta ha tillfört en dimension i hur uppdraget ska se ut, hur det ser ut och vad som behöver utvecklas?

Interkulturellt perspektiv

Skolan är en rad vägar som möts. Utifrån Europarådets rekommendationer om *Training of teachers in Education for intercultural understanding* som Ladhenperä (2018, s.2) tar upp så handlade interkulturalitet om att främja en konfliktfri samexistens mellan olika etniska grupper i samhället. vi vet att skolor idag är långt mer mångkulturella än de var då, och även så balansen mellan personalgrupperna och även inom de egna personalområdena i skolan. Skolan har fortfarande enligt vår studie, problem med en hierarkisk ordning där man associerar vissa roller med mer makt och möjlighet att påverka. Vi kan se detta som en direkt avspegling av samhället i stort och hur man ser på detta med intersektionella ögon, alltså hur olika faktorer påverkar synen på en viss yrkesroll och funktion. Grundskolan har ett utomstående krav på att all personal behöver ha en akademisk utbildning, så samsynen mellan personalen blir lättare att överskåda, fritidshemmets enda krav enligt LGR 22 (2021, s. 25) är att den som arbetar i verksamheten behöver rätt kunskaper, vilket leder till att det finns varierade grader av kompetens och underlag för att föra akademiska resonemang för att lyfta fram lärandet i fritidshem som en nyckelfaktor för att skapa goda samhällsmedborgare. Vi menar att vår undersökning pekar på dessa faktorer som ytterst levande om än på rätt väg till förändring för att skapa bättre förutsättningar för interkulturellt arbetssätt på fritidshem och skola.

Implikationer och vidare forskning

Utifrån Skolinspektionens syn på de brister som finns i utvecklingen av fritidshemmets lärande så befinner sig fritidshemmet i en rätt långsam utvecklingsfas, där mycket bygger på drivet hos både skolledare, grundlärare i skola samt lärare och pedagoger på fritidshem. Haglund. B menar vidare att det behöver belysas mer från politiskt (grundskoledirektör, kommun mm) håll när det redan finns forskning på området att fritidshemmet behöver tydligare styrning och utrymme för att växa.

Ett perspektiv vi borde haft med för att fördjupa vårt resultat ännu mera hade varit att intervjua just det politiska i sammanhanget, hur ser styrningen på denna fråga i förhållande till den

verksamhet som ska bedrivas? Det finns inget som indikerar att fritidshemmet befinner sig i en snabb utvecklingsfas där lärandet blir vanligare, och vi uppfattar ett tydligt spår där det behövs extensiv forskning kring fritidshemmets utveckling och möjligheterna att uppnå en lärande organisation i förhållande till läroplan, vetenskap och beprövad erfarenhet.

Vi uppfattar att läraren på fritids har möjligheter att påverka sitt arbete, men att den totala statusen behöver utvecklas och att även andra roller ses som kompetenta och ges utrymme för utveckling. Implikationerna av vår studie visar att ett stort ansvar ligger på den enskilda läraren för att öka möjligheten till påverkan på hur uppdraget skall utföras.

Slutsatser

Även om fritidshemmet har en lång tradition av att vila på socialpedagogiska grunder, så har skolans styrdokument placerat fritidshemmet i en utbildningskontext med egen läroplan och mål att uppfylla. Det finns en vilja från statligt håll att fritidshemmet ska komplettera och kompensera skolan, utveckla eleverna även efter skoltid för att fostra goda samhällsmedborgare. Trots dessa ambitioner blir det i verkligheten svårt för många fritidshem att utveckla sin verksamhet på grund av bristande resurser. En fritidshemslärare har många uppgifter och fritidsverksamheten som sker efter skolan kan inte alltid prioriteras.

Lärarpositionen intas under skoltid där fritids är med och stöttar upp skolan. Det lärande som sker under fritidsverksamheten är inte alltid synligt eftersom det sker i en friare form då barnen leker, då omsorg sker och relationer skapas. Det kan handla om ett socialt lärande om hur man beter sig i grupp, äter tillsammans, väntar på sin tur eller knyter skorna. Den statuskillnad som många av fritidspersonalen upplever kan bero på att ett sådant lärande inte värderas lika högt som ett traditionellt ämneslärande. Det blir otydligt vilken roll fritidsläraren ska ta, hur ska man lära ut på fritids och vad är det viktigaste att lära ut?

Den röda tråd som ska följa gå från skola till fritids kräver mer planeringstid och samarbete mellan verksamheterna. Som det är nu prioriteras skolan då det är där kunskapskraven är mest tydliga och ska uppnås. Det finns mycket att arbeta med framgent vad gäller fritidshemmets verksamhet och lärarens möjlighet att positionera sig utifrån lärande, i kontrasterna mellan personalens positioner och syn på verksamheten. Även om lärande finns på agendan så lämnar den mycket att önska för att vidare utveckla uppdraget och skapa ett lärande fritidshem och en lärande lärarroll över hela dagen.

Referenser

Ackesjö, H., Nordänger, U. K. & Lindqvist, P. (2016). "Att jag kallar mig själv för lärare i fritidshem uppfattar jag skapar en viss provokation." Om de nya grundlärarna med inriktning mot fritidshem. *Educare* 2016 (1): 86–108.

Ahrne, G. & Svensson, P. (2022). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber.

Bjereld, U., Demker, M & Hinnfors, J. (2009). *Varför vetenskap?* Lund: Studentlitteratur.

Borg, M. (2020). *Lärare i fritidshem: Hur lärare i fritidshem uppfattar sin yrkesutövning i skola och fritidshem*. (magisterexamen) Linnéuniversitetet.

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1464641/FULLTEXT01.pdf>

Borg, A, Bölte, S, Hallberg, L (2021). *Göd lärmiljö för alla: konsten att hantera övergångar i skolan*. Liber

Burr, Vivien (1995). *An Introduction to Social Constructionism*. Sage.

Elvstrand, H., Söderman Lago, L. & Lundqvist, J. (2022). *Fritidshemslärares arbete, trivsel, inkluderande arbetssätt och samverkan: en enkätstudie i svensk fritidshemskontext*. *FPPU, Forskning i Pædagogers Profession og Uddannelse*, 6(2), 107–121.

<https://doi.org/10.7146/fppu.v6i2.134278>

Haglund, Björn (2016) *Fritidshemmets vardagspraktik i ett nytt diskursivt landskap*. I *Educare* 1, 64-82.

<http://www.mah.se/upload/FAKULTETER/LS/Publikationer/EDUCARE/Educare%202016.1.pdf>

Haglund, L. (2019). The Need for Care: A Study of Teachers' Conceptions of Care and Pupils' Needs in a Swedish School-Age Educare Setting. *IJREE – International Journal for Research on Extended Education*, 7(2), pp. 191-206. <https://doi.org/10.3224/ijree.v7i2.07>

Holmberg, Linnea (2020). *Perspektiv i fritidshem*. Natur & Kultur

Jonsson, K. (2021). *Socialt lärande i fritidshemmet: En intervjustudie med fritidshemspersonal och fritidshemsrektor*. Diss. Västerås: Mälardalens högskola.

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1534069/FULLTEXT02.pdf>

Karlsudd, P. I., & Dahl, M. (2021). *Att avlasta eller avlastas? Lärare i fritidshems uppfattningar om sin arbetsituation och behovet av lärarassistenter*. *Educare*, (3), 1–29.

<https://doi.org/10.24834/educare.2022.3.1>

Ludvigsson, A., & Falkner, C. (2019). *Fritidshem – ett gränsland i utbildningslandskapet: Lärare i fritidshems institutionella identitet*. *Nordisk tidsskrift för pedagogik och kritikk*, 5.

<https://doi.org/10.23865/ntpk.v5.1181>

Patel, R. & Davidson, B. (2019). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Femte upplagan Lund: Studentlitteratur

Potter, Jonathan (1996). *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. Sage.

Pihlgren, A. S. (2011). *Att finna en fritidshemmens didaktik. Paper presenterat vid Nordisk ämnesdidaktisk konferens*. NOFA, Karlstad University. <https://docplayer.se/11350011-Att-finna-en-fritidshemmens-didaktik.html>

Skolinspektionen. (2018). *Undervisning i fritidshemmet inom områdena språk och kommunikation samt natur och samhälle*. Kvalitetsgranskning 2018. Stockholm: Skolinspektionen.

https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2018/fritidshem/fritidshem_rapport_2018.pdf

Skolverket. (2023). *Styrning och ledning av fritidshemmet - Kommentarer till Skolverkets allmänna råd om styrning och ledning av fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket.